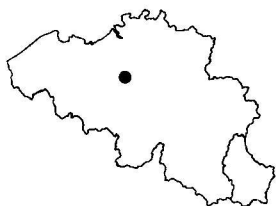

De Siberische grondeekhoorn in het Zoniënwoud

J. Zwaenepoel

De Siberische grondeekhoorn is sedert negentien jaar een vaste inwoner van het Zoniënwoud. Hoewel de Siberische grondeekhoorn ook op andere plaatsen in België (omgeving Westerlo, Calmeynbos te De Panne, kasteelbos te Zwijnaarde) in de vrije natuur wordt gesignaleerd, is de populatie in het Zoniënwoud de grootste. Niettemin is de Europese of rode eekhoorn er nog steeds aanwezig. Dit artikel schetst een beeld van de Siberische grondeekhoorn in het Zoniënwoud en zijn invloed op het bosesysteem.

In tegenstelling tot de rode eekhoorn is de Siberische grondeekhoorn *Tamias sibiricus* kleiner van postuur, zodat sommige argeloze wandelaars hem voor een jong van de rode eekhoorn aanzien. Zijn lichaam heeft een lengte van 13 tot 15 centimeter, met een dun staartje van 8 tot 10 centimeter. Kenmerkend zijn de vijf overlappende donkerbruine strepen op de rug, waarvan er twee ook op de zijkanalen van de kop te zien zijn. Het achterste gedeelte van het lichaam is donkerder dan de flanken. De kleur verloopt geleidelijk van grijsbruin tot rosochtig op de rug tot vuilwit op de buik en de keel. De staart vertoont een gestreepte bruine en grijze tekening. Zoals in het Zoniënwoud kan worden waargenomen, kunnen de Siberische grondeekhoorns onderling nogal van kleur verschillen.

Situering Zoniënwoud

Het Zoniënwoud, gelegen ten zuidoosten van de agglomeratie Brussel in de golvende leemstreek is een verstedelijkt bosgebied van ongeveer 4380 hectare, waaraan enkele kleinere, min of meer beboste domeinen grenzen zoals het Terkamerbos (110 hectare), het Kapucijnenbos (310 hectare)

en het domein Solvay (227 hectare). Gezien de ligging nabij Brussel heeft dit boscomplex uiteraard een belangrijke recreatieve functie.

Ontstaan uit de verbrokkeling van het uitgestrekte Kolenwoud in de 8e eeuw, blijft het Zoniënwoud, door de eeuwen heen een loofbosgebied, eigendom van de vorsten, hoewel in de 19e eeuw de omvang met ongeveer 60% is verminderd. Na twee eeuwen overmatig kappen en falende bosverjonging besluit het Oostenrijks Bezwind (18e eeuw) uit economische overwegingen tot de restauratie van het Zoniënwoud en gaat over tot uitgebreide herbebouwingen met beuk. Het verdere bosbeheer, dat tot de Tweede Wereldoorlog wordt voortgezet, wordt eveneens gekenmerkt door een duidelijke voorkeur voor de beuk. Vanaf dan wordt het belang van andere loofboomsoorten, met name eik, erkend. Om redenen van ecologische, recreatieve en bosbouwkundige aard richt het bosbeleid zich op de vorming van gemengde eikenbestanden. Nog altijd is het Zoniënwoud overwegend een beukenbos (74%), waarin de eik langzaam maar gestaag aan betekenis wint.

Aan de overlangse strepen is de Siberische grondeekhoorn gemakkelijk te herkennen.

Foto Johan De Meester

Natuurlijk verspreidingsgebied

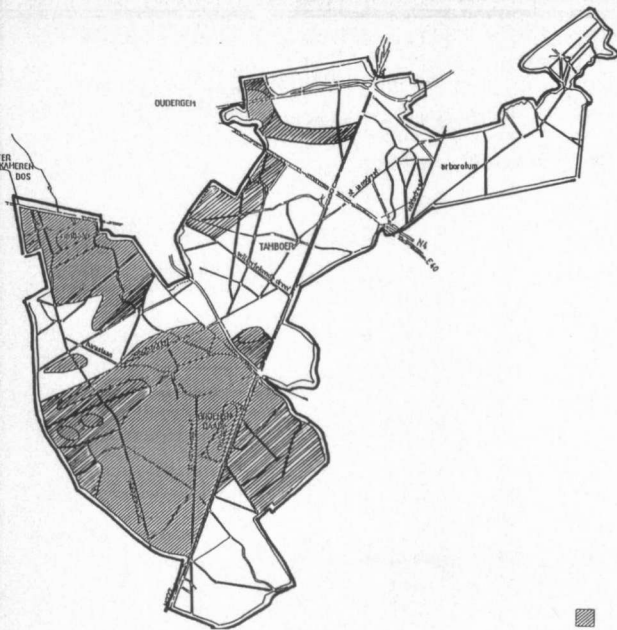
Het natuurlijke verspreidingsgebied van de Siberische grondeekhoorn beslaat een groot deel van het Euraziatische continent. Vanaf de Beringzee in het oosten over de Siberische vlakte en het Oeralgebergte tot aan de Witte Zee met een horizontale begrenzing die zich ongeveer situeert tussen 50° en 70° noorderbreedte. Een onduidelijk omlinjende zuidoostelijke uitbreiding beslaat Mantsjoerije, een deel van China en het Koreaanse schiereiland. Binnen zijn areaal is zijn aanwezigheid meestal gebonden aan het voorkomen van bos of bosjes, zowel loof- als naaldhoutbos (taïga).

Herkomst

Reeds vanaf het begin van de jaren zestig wordt de Siberische grondeekhoorn in België ingevoerd. Hij wordt vaak onder de naam "Koreaanse eekhoorn" als huisdier te koop aangeboden. De werkelijke herkomstlanden van die ingevoerde eekhoorns zijn dikwijls onduidelijk.

Of de Siberische grondeekhoorn in het Zoniënwoud ontsnapt is uit gevangenschap (woningen aan de bosrand), is achtergelaten door bezitters

die op hun huisdier uitgekeken waren, of is uitgezet, blijft gissen. Allicht zal hierop geen antwoord meer gegeven kunnen worden. Opdat deze eekhoornsoort een reële overlevingskans zou hebben, was de gelijktijdige inbreng van minimaal vier koppels een vereiste. Hierdoor wint de veronderstelling veld dat er een groep dieren is vrijgelaten. Dit leidt tot een scenario, waarbij een handelaar zich heeft ontdaan van een lading Siberische grondeekhoorns en die heeft vrijgelaten in de omgeving van de Terhulpensteenweg. Dit is een vrij drukke weg die de scheiding vormt tussen het Zoniënwoud en het Terkamerenbos. Andere 'achtergelaten' individuen kunnen zich mogelijk bij de oorspronkelijke groep hebben gevoegd om aldus tot de huidige populatie uit te groeien. Opmerkelijk is dat in dit noordelijk deel van het Zoniënwoud, met een wooncentrum in de onmiddellijke nabijheid en waar de eerste Siberische grondeekhoorns zijn opgemerkt, de concentratie nog steeds het grootst is.

Figuur 1. Verspreiding van de Siberische grondeekhoorn in het Zoniënwoud: situatie eind 1991

Verspreiding in het Zoniënwoud

Een nauwkeurige datum en plaats van de introductie van de Siberische grondeekhoorn in het Zoniënwoud staan niet vast. Zeker zijn de eerste waarnemingen van enkele vreemde eekhoorns met rugstrepen in het najaar van 1974 door beambten van het bosbeheer nabij de vijver van de Kinderen Verdonck te Bosvoorde.

Vervolgens heeft de Siberische grondeekhoorn zich langs de Vuilbeekvallei verder zuidwaarts verplaatst. In 1977 werd zijn aanwezigheid vastgesteld langs de Vier-Essendreef ten noorden van Groenendaal. Naderhand blijkt de zuidoostelijk gerichte spoorweglijn Brussel-Namen ook een vector te zijn voor de verdere uitzwerming. Samen met de waarneming in 1978 van de Siberische grondeekhoorns in de omgeving van Roodklooster te Oudergem, is het duidelijk dat de verspreiding van de grondeekhoorn over het Zoniënwoud zich verder doorzette. In de loop van 1981 zijn verscheidene exemplaren gezien in de eikenbestanden langs de Puttedreef te Groenendaal. Vier jaar later werd de grote Ring rond Brussel ter hoogte van Groenendaal overschreden en komt hij voor in de oude bosbestanden van Ticton.

Tot twee jaar terug heeft de Siberische grondeekhoorn zich blijkbaar met gemak in het westelijk en zuidelijk deel van het Zoniënwoud kunnen vestigen. Opvallend is dat het oostelijk deel van het Zoniënwoud, met deels gevarieerde bosbestanden met onder andere eik, nog steeds niet is gekoloniseerd. Fysieke hindernissen, zoals auto- of spoorwegen, vormen geen wezenlijke barrière voor de verspreiding van de Siberische grondeekhoorn, zolang zich maar een optimaal biotoop aandient.

Biotoopkeuze in het Zonienbos

Binnen het deel van het Zoniënwoud waar de Siberische grondeekhoorn voorkomt, is de dichtheid van de populatie erg wisselend. Meestal is er een sterke populatie aanwezig in de bosbestanden die de overwegend droge valleigebieden bezetten, die rijk zijn aan eiken of een belangrijke onderbegroeiing of bosverjonging vertonen. Dit laat toe te stellen dat de Siberische grondeekhoorn als biotoop blijkbaar graag een gemengd loofbosbestand verkiest, liefst gesitueerd in heuvelachtig terrein met een ontwikkelde struiklaag. Misschien is ook het gevarieerdere en rijkere voedselaanbod aldaar niet vreemd aan die voorkeur.

In homogene beukenbestanden zonder struiklaag, die voorkomen op de drogere, hogere plateaus, wordt de Siberische grondeekhoorn slechts sporadisch aangetroffen. Dit biotoop

De Siberische grondeekhoorn leeft vooral op de grond.

Foto Johan De Meester.

Kenmerkend voor het zoniënwoud zijn de oude beukenbestanden.
Foto J. Zwaenepoel

is blijkbaar minder geschikt voor hem, omdat er amper beschutting wordt geboden. Dit laatste geldt evenzeer voor de windworplaktes en de sterk uitgedunde beukenbestanden, die zijn ontstaan na de zware winterstormen van 1990.

Grootte van de populatie

Niettegenstaande de populatie van de Siberische grondeekhoorn zich continu heeft uitgebreid, is zij onderhevig aan uitgesproken jaarlijkse aantalschommelingen. Voor een deel zijn deze schommelingen slechts schijn. Vanaf juli verschijnen de jongen. Deze zijn moeilijk te onderscheiden van de volwassen dieren en de populatie lijkt explosief toegenomen, maar dit is slechts tijdelijk. Vanaf de late lente tot eind augustus foerageren de eekhoorns in belangrijke mate in de bomen, waar ze aan het zicht onttrokken zijn. In herfst en winter foerageren ze meer op de grond en zijn dus zichtbaarder. Ook de weersomstandigheden zijn van invloed: bij regenperiodes schuilen de eekhoorns langer ondergronds.

De werkelijke jaarlijkse populatieschommelingen vinden hun oorzaak in meteorologische omstandigheden en de voedselsituatie. Strenge winters (1979, 1985, 1986, 1987) hebben praktisch geen negatieve invloed op de populatiedichtheid. Daarentegen remmen langdurige natte en koude perio-

den in het voorjaar de populatiegroei. Uitgaand van het voedselpatroon van de grondeekhoorns mag aangenomen worden, dat de overvloedige mast- of zaadjaren (beuk en eik) van 1976, 1982, 1986 en 1990 hebben bijgedragen tot de toename en de verbreiding van de populatie over het Zoniënwoud.

Een getalsmatige benadering van de populatie Siberische grondeekhoorns in het Zoniënwoud, weliswaar met de nodige omzichtigheid te hanteren, wordt gegeven door de schattingen van De Keyser (1981) en van Verroken (1989). De studie van Verroken stelt eind 1988 het aantal op 1000 tot 2000 stuks en bepaalt op een vergelijkbare basis het resultaat van de tellingen van De Keyser eind 1981 op een aantal van 50 tot 60 stuks. Voor de bedoelde periode van 7 jaar resulteert dit in een jaarlijkse aangroefactor van 0.5 tot 0.7. Naar mijn terreinervaring toendertijd was de populatie eind 1981 iets groter dan de geschatte 50 tot 60 stuks, zodat de aangroefactor iets lager zal liggen (0.5). Uitgaande van de veronderstelling dat de populatie eind 1988 een gemiddelde van 1500 individuen omvatte en een aangroefactor 0.5 kent, moet het aantal Siberische grondeekhoorns eind 1991 ongeveer 5000 stuks hebben bedragen.

De eik wint gestaag betekenis in het Zoniënwoud.

Foto J. Zwaenepoel

Soms valt een Siberische grondeekhoorn ten prooi aan een bosuil.

Foto Jan De Boe

Recente daling

Het jaar 1991 staat geboekstaafd als het jaar met een maximale vertegenwoordiging van de Siberische grondeekhoorns. Dit werd wellicht in de hand gewerkt door het uitzonderlijk goede zaadjaar van 1990, waardoor een overvloedige voedselvoorraad ontstond. Verbazingwekkend is dan ook de vaststelling dat in 1992 de populatie plots zeer sterk is gedecimeerd. Binnen het Zoniënwoud worden tijdens de ganse vegetatieperiode van 1992 slechts hier en daar enkele Siberische grondeekhoorns waargenomen. Aan de noordelijke bosrand met woongebieden lijkt hun populatie echter minder te zijn afgenomen en nog vrij talrijk te zijn. De omvang van de onverwachte terugval is zeer beïndrukkend en mag geschat worden op een vermindering van zo'n 75% van het totale aantal.

Factoren die aan de basis kunnen liggen van de abrupte, steile knik in de groeiende populatiecurve zijn niet éénduidig aan te wijzen. Met een zeker vermoeden kunnen factoren als langdurig ongunstig en koud voorjaar (tot mei 1992), stress door overbevolking, toename van de predatiedruk door kleine marterachtigen en voedselgebrek wegens het ontbreken van enige zaadproductie in 1991 worden aangehaald, die zeker in combinatie met elkaar negatief kunnen inwerken op de populatiedichtheid.

De scherpe en abrupte populatiedaling van de Siberische grondeekhoorns in het Zoniënwoud, die ingaat tegen een gestadig stijgende trend, wekt verwondering en blijft onverklaarbaar. Het is afwachten hoe de populatie de komende jaren zal reageren. Ter vergelijking blijken in 1992 in het Zoniënwoud ook de populaties van de bosmuis en de rosse woelmuis gedecimeerd te zijn, wat volgens De Boe (pers. med., 1992) in belangrijke mate veroorzaakt werd door voedsel-schaarste.

Verblijfplaats

De Siberische grondeekhoorn is in wezen een grondbewoner, dit in tegenstelling tot de rode eekhoorn, die veel meer de boomstammen en kruinen tot woongebied heeft. Op de grond verblijft de Siberische grondeekhoorn graag rond de stamvoeten en tussen de wortelaanlopen, terwijl

hij eveneens vaak te zien is op gevallen stammen en in neerliggende boomkruinen.

De Siberische grondeekhoorn leeft in een eenvoudig gangenstelsel onder de grond, dat hij zelf bouwt, ofwel van andere grondbewoners (muizen, konijnen) overneemt. Die laatste betreffen waarschijnlijk verlaten holen want een vorm van symbiose met andere knaagdieren is tot nu toe niet bekend. Het gangenstelsel heeft normaal één ingang, soms twee, met een diameter van 4 tot 6 centimeter en verlengt zich verder in een hoofdgang met een twee-of drietal doodlopende zijgangen die dienen als opslagplaats hetzij voor voedsel, hetzij voor uitwerpselen. Op het einde van de hoofdgang bevindt zich een ruim nest van droge bladeren. Afhankelijk van de bodemsoort varieert de diepte en is de helling van de gangpijp meer of minder steil. In zandige bodems wordt tot een diepte van 0,7 tot 0,8 meter gegraven, terwijl in compactere bodems 1,5 tot 2 meter diepte geen uitzondering is. De lengte van de hoofdgang tot het nest bedraagt gemiddeld 2,5 meter.

De holingang is meestal goed verstopt en situeert zich dikwijls tussen de wortelaanzetten van zowel levende, gekapte als omgevallen bomen. Op de vlakke bosbodem camoufleert de Siberische grondeekhoorn de opvallende ingang met droge bladeren. Bij hevige regenperiodes wordt de toegang dikwijls afgestopt met droog plantenmateriaal om het binnenstromende water, dat het lager gelegen nest kan bedreigen, tegen te houden.

Hoewel een grondeekhoorn is de Siberische grondeekhoorn toch ook een boomklimmer die aanvankelijk slechts tot een hoogte van ongeveer 7 meter gaat. Die hoogte bereikt hij dikwijls tijdens de vlucht. Van zodra het gevaar geweken is, daalt hij terug op de grond. Toch overwint hij blijkbaar zijn hoogtevrees als hij op zoek gaat naar voedsel (eikels, kersenpitten) in de hoge kruinen van eik of zoete kers (20-30 m). In tegenstelling tot de rode eekhoorn springt de Siberische grondeekhoorn niet van tak tot tak of van boom tot boom. Hij verplaatst zich slechts van boom tot boom indien de takken elkaar raken en als deze voldoende stevig zijn.

Gedrag

De Siberische grondeekhoorn is een zeer levendig en vlug dier, dat weinig schuw is en dicht (tot 2 meter) kan worden benaderd vooraleer het op vlucht slaat. Zijn durf blijkt ook uit het feit dat hij woningen aan de rand van het Zoniënwoud is binnengedrongen.

Zijn dagelijkse activiteiten starten met opgaande zon. Tegen de middag neemt hij een korte rustpauze in zijn hol en met zonsondergang verdwijnt hij daar definitief in, zodat hij 's nachts niet bovengronds te vinden is. De belangrijkste dagelijkse bezigheid is de zoektocht naar voedsel, waarbij voornamelijk de humuslaag wordt doorscharreld. Het sporadische bezoek aan de boomkruinen wordt intensiever naarmate er meer jonge scheuten, bloemen of vruchten voorhanden zijn.

Ten opzichte van soortgenoten is er een zekere territoriumafbakening. De Siberische grondeekhoorn vertoef meestal alleen buiten en achtervolgt en verjaagt soortgenoten die hem benaderen. Die achtervolgingen zijn uitgesproken frequent gedurende de voortplantingsperiode, maar tegenover zijn partner is zijn gedrag tolerant. Mogelijk leeft de Siberische grondeekhoorn een gans jaar met dezelfde partner en gaan ze zelfs samen in winterslaap.

Voortplanting

De paringsperiode van de Siberische grondeekhoorn loopt van half april tot begin mei. Een worp bestaat uit 3 tot 6 jongen, die naakt en blind worden geboren na een dracht van 35 tot 40 dagen. Daarna worden de jongen gemiddeld 4 weken gezoogd, soms tot 40 dagen, waarna zij uit het hol komen en

Het kreupelhout en de kruidlaag vormen de favoriete foerageplaatsen. *Foto Johan De Meester*

zelfstandig worden. Vanaf dit tijdstip, eind juni tot begin juli, valt een opvallende toename van de populatie waar te nemen. Eind juli hebben de jeugdige eekhoorns reeds een volwassen uiterlijk, zodat het moeilijk is de jongen en de volwassenen te onderscheiden. Jongere dieren zouden aan de lichtere kleur en het donziger uiterlijk te onderscheiden zijn. De jonge eekhoorns worden in het daaropvolgende jaar geslachtsrijp. Volgens sommigen treedt in de loop van augustus een tweede, minder algemene voortplantingsperiode op, mogelijk wanneer te veel jongen in het voorjaar zijn gestorven. De levensduur van de Siberische grondeekhoorn is normaal zes tot zeven jaar.

Voeding

Het dieet van de Siberische grondeekhoorn is hoofdzakelijk vegetarisch en wisselt in de loop van het seizoen, afhankelijk van wat zijn omgeving hem biedt. Na de winterslaap gaat hij op zoek naar boomzaden (eik, beuk, esdoorn, es) van de vorige herfst, waarvan hij dikwijls voorraden heeft aangelegd. Bij het uitlopen van de boomknoppen voedt hij zich met de jonge scheuten en blaadjes en zelfs bloeiwijzen van de bomen staan op zijn menu. In de zomer eet hij al dan niet rijpe boomvruchten waar hij de pit uithaalt (zoete kers, lijsterbes) en foerageert hij regelmatig in bomen met vruchten. Ook op de bladeren en de bloemen van sommige kruidachtige planten (klein springzaad) is hij verlust. Tijdens de herfst geeft het ruime aanbod van allerhande boomzaden uiteraard geen voedselprobleem. Zij vormen tevens de basis voor zijn wintervoorraad. Blijkbaar genieten eikels de voorkeur boven andere boomzaden, zoals die van beuk, esdoorn, haagbeuk en es. Vermeld moet worden dat de broodresten die bosbezoekers achterlaten eveneens een gegeerd voedsel vormen.

Het nuttigen van dierlijk voedsel, in hoofdzaak insecten en slakken, is zeer beperkt, maar vogeleieren worden niet versmaad.

De Siberische eekhoorn verorbert het voedsel meestal niet ter plaatse. Hij is voorzien van ruime wangzakken waarin het voedsel kan worden opgeborgen om het elders op een rustige, veilige plaats te nuttigen of om het

voedsel naar zijn voorraadkamers te brengen. De wangzakken zijn losse huidplooiën waarin vier eikels kunnen worden geborgen, een volume dat bijna gelijk is aan zijn gehele kop.

Vanaf het einde van de zomer worden wintervoorraden aangelegd, die tot 2 kilo zaden kunnen bevatten. De Siberische grondeekhoorn legt naast grote voorraden in nestkamers ook bovengronds verspreide voorraden aan, die in een klein gegraven putje worden verborgen. De nestvoorraden worden aangesproken tijdens de waakfasen in de winterslaap, terwijl de bovengrondse voorraden worden opgezocht bij het ontwaken in de lente, wanneer het voedsel nog schaars is.

Winterslaap

Teneinde zijn energiebehoefte tijdens het koude seizoen, wanneer er een potentieel voedselgebrek heerst, te overbruggen, gaat de Siberische grondeekhoorn in zijn hol in winterslaap. Hij onderbreekt de winterslaap regelmatig gedurende korte tijdsspannes en spreekt dan zijn wintervoorraad aan. Ook bestaat de kans bij zacht winterweer een enkel individu buiten zijn hol te zien.

Bij het optreden van de eerste koude periodes verdwijnt de Siberische grondeekhoorn half november ondergronds, om vanaf half maart, wanneer de lente zich aankondigt, terug boven te verschijnen. Uiteraard duurt de winterslaap in de meer noordelijke streken langer dan in het Zoniënwoud. De aanvang van de winterslaap zou bepaald worden door een temperatuursdaling onder de 10°C, eventueel vergezeld van een toename van de luchtvochtigheid. Het omgekeerde zou gelden voor het ontwaken uit de winterslaap.

Rode eekhoorn

De populatie van de rode eekhoorn, die eveneens aan schommelingen onderhevig is, was in het Zoniënwoud ten tijde van de introductie van Siberische grondeekhoorn niet vrij omvangrijk. Met de gestage uitbreiding van de Siberische grondeekhoorn werd aanvankelijk het vermoeden geopperd, dat de rode in aantal zou verminderen en op termijn zou kunnen verdwijnen. Volgens observaties is de populatie van de rode eekhoorn niet

veranderd en er zijn nog geen aanwijzingen die op een daling wijzen.

Hoewel rode eekhoorns onderling agressief gedrag vertonen, wordt geen geruzie met de Siberische grondeekhoorn geobserveerd, zelfs niet indien beiden zich op een vrij korte afstand van elkaar bevinden. Toch staat de Siberische wantrouwig tegenover de rode en mijdt hij eerder zijn gezelschap.

Het staat vast dat beide eekhoorns hetzelfde voedselaanbod gebruiken, zodat zij voedselconcurrenten zijn. De strijd om het voedsel zal zich uiteraard meer toespitsen in tijden van schaarste (slechte mast- en zaadjaren), waarbij het onbekend is wie dan de overhand heeft. Wellicht kunnen de beide eekhoornsoorten op een gemeenschappelijke standplaats naast elkaar leven door hun enigszins van elkaar afwijkende biotoeppen.

Grondbroeders

Grondbroedende vogels, zoals fluiters, roodborst, tjiftjaf en fitis, lopen gevaar bij een talrijke aanwezigheid van de Siberische grondeekhoorn. Deze eekhoornsoort doorzoekt immers voortdurend de humus- en kruidlaag, scharrelt tussen de wortelaanlopen van de stamvoeten en tussen de opgehoopte takken op de grond. Dit zijn juist de aangewezen broedplaatsen voor die zangvogels. Hierdoor verstoort hij niet alleen het broeden, maar ook de eieren vallen hem ten prooi, zodat het broedsucces sterk wordt geremd. Ornithologen duiden de aanwezigheid van de Siberische grondeekhoorn aan als één van de hoofdredenen voor de sterke teruggang van de grondbroedende vogels, in het bijzonder van de voor het Zoniënwoud typische fluiters, die er ruim vertegenwoordigd was. Vermoedelijk hebben ook andere kleine vogels (mezen) te lijden van de Siberische grondeekhoorn gezien hun alarmgedrag bij zijn verschijning.

Predatoren

Van de roofdieren is de vos het meest talrijk aanwezig in het Zoniënwoud. Zijn rol als predator voor de Siberische grondeekhoorn is vermoedelijk beperkt omdat de vos overwegend in de schemering en de nacht op jacht trekt en omdat hij bij voorkeur gemakkelijke prooien bejaagd. De Siberi-

Bij gevaar vlucht de Siberische grondeekhoorn ook in bomen.
Foto Johan De Meester

sche grondeekhoorn is moeilijk grijpbaar vanwege zijn snelle vlucht in een boom of smal hol. De kleine marterachtigen (wezel, hermelijn, bunzing) kunnen wel doordringen in de hopen waarin de Siberische grondeekhoorn beschutting zoekt. Tot voor kort viel er met de uitzwerming van de grondeekhoorn geen gelijktijdige toename van die kleine roofdieren vast te stellen. Sedert de explosie van de Siberische grondeekhoorn in 1991 lijken ook bunzing en hermelijn in aantal te zijn toegenomen. Tenminste, als men dit kan afleiden uit de toename van het aantal zichtwaarnemingen en verkeersslachtoffers. De reactie van deze dieren op de spectaculaire daling van 1992 is nog niet bekend.

Van de dagroofvogels komen buizerd en havik in aanmerking als predator. Hun beperkte aanwezigheid in het Zoniënwoud (en voor wat betreft de buizerd tevens zijn geringe wendbaarheid tussen de bomen) doen vermoeden dat de Siberische grond-

eekhoorn weinig van deze soorten te duchten heeft. Hoewel kraaiachtigen trage jagers zijn, is toch enige predatie door de zwarte kraai waargenomen.

Nachtroofvogels, zoals de vrij talrijke bosuil, maken weinig kans een Siberische grondeekhoorn te vangen, omdat hij 's nachts ondergronds vertoef. Nochtans heeft De Boe (pers. med, 1992), die jaarlijks de bosuilpopulatie in het Zoniënwoud volgt, in 1990 bij braakbalonderzoek en door middel van een infraroodfoto aange-toond dat de bosuil toch een geringe predatie op de Siberische grondeekhoorn uitoefent. Op het totale aantal waarnemingen bleek het aandeel van de Siberische grondeekhoorn minimaal te zijn. Wel is het zo dat braakbalonderzoek wordt bemoeilijkt doordat de bosuil grote prooien (eekhoorn) vaak eerst onthoofd, zodat geen schedelfragmenten in de braakballen zijn terug te vinden. Mogelijk kan de ransuil incidenteel als predator optreden, wanneer hij somtijds vrij talrijk in het Zoniënwoud aanwezig is, zoals in 1991.

Tenslotte is er een beperkte predatie door verwilderde katten vastgesteld aan de bosrand grenzend aan woongebieden. Bovendien betekenen honden voor de Siberische grondeekhoorn een regelmatige verstoring, afgaande op het grote aantal honden waarmee dagelijks door het Zoniënwoud wordt gewandeld. Afgaande op zijn weinig schuwe gedrag ondervindt de Siberische grondeekhoorn blijkbaar geen rechtstreekse hinder van de aanwezigheid van de mens in het bos. Daarentegen vormt de bijwijken drukke recreatie in het Zoniënwoud een rem op de aanwezigheid van de verscheidene potentiële predatoren, zodat de populatiedynamiek van de Siberische grondeekhoorn hierdoor indirect wordt beïnvloed.

Samenvatting en besluiten

In de loop van een negentienjarige periode heeft een uitheems zoogdier, de Siberische grondeekhoorn, in het Zoniënwoud een ecologische niche kunnen bezetten en is (was) hij in grote delen ingeburgerd. Door zijn speelse gedrag vormt hij voor het grote publiek een attractie, zeker in een bos waar andere dieren zich weinig laten zien. Of na de terugval in 1992 een definitieve stagnatie van zijn expansie is

ingetreden, moet de toekomst uitwijken. Hoe dan ook, het blijkt dat in het Zoniënwoud het gemengde bosbestand met een struiketage de Siberische grondeekhoorn goede levensvoorwaarden biedt, terwijl het kale homogene beukenbos voor hem een ongunstige biotoop vormt. Verondersteld mag worden dat de omvorming van die homogene bestanden tot meer natuurlijke, gemengde en ongelijkjarige bestanden de verspreiding van de Siberische grondeekhoorn in de hand werken. Een negatieve invloed op de bosverjonging is tot nu toe nog niet vastgesteld. Anders is het gesteld met de grondbroedende vogels, waarvan de populatie sterk onder druk van de Siberische grondeekhoorn staat. Zeker voor de fluitier betekent hij een ware bedreiging. De predatiedruk op de Siberische grondeekhoorn is laag, zodat de schommelingen in de populatiegrootte vooral worden bepaald door de weersomstandigheden en de voedselsituatie.

De vrees is gegrond dat het Zoniënwoud de blijvende aanwezigheid van dit uitheemse dier, met zekere negatieve gevolgen voor het bosecosysteem, zal moeten dulden. Anderzijds kunnen de gevolgen van die introductie een verwittiging zijn om niet te lichtvaardig om te springen met het inbrengen van vreemde diersoorten om de lokale soortengarnituur te verrijken.

Literatuur

- De Keyser, B., 1981. L'Ecureuil de Corée (*Eutamias sibiricus*) en Forêt de Soignes. Licentiaatsverhandeling UCL Faculté des Sciences, Louvain-la-Neuve.
- De Wavrin, H., 1978. Vestiging van de Koreaanse eekhoorn in het Zoniënwoud. Mens en Vogel 4:170-171.
- Verroken, J., 1989. De Aziatische grondeekhoorn (*Eutamias sibiricus*) in het Zoniënwoud. 1989, Proefschrift VUB Faculteit Geneeskunde en Farmacie, Brussel.
- Zwaenepoel, J., 1989. De Koreaanse eekhoorn in het Zoniënbos. De Boskrant 2:2-12

J. Zwaenepoel, Dienst Waters en Bossen, Houtvesterij Groenen daal, Reebokweg 25, 3090 Overijse (telefoon 02-6572203).